

BULLETIN

Oudheidkundig Cultuurhisto-
risch Genootschap Landgraaf

September 1990

nr. 3

6de Jaargang

LEZING over OPGRAVINGEN in MAASTRICHT door Drs. W. DIJKMAN.

OP MAANDAG 24 SEPTEMBER 1990 20 UUR IN HET ZAAJTJE
VAN CAFÉ HOEFVELD BIJ DE SPORTHAL, BELVAUER,
NIEUWENHAGEN.

Toen de Romeinen in het begin van onze jaartelling in onze streken kwamen, legden zij grote heirwegen aan, waarover zij hun legers en goederen snel konden verplaatsen. Zo'n weg liep van Keulen naar de Noordzee en verder naar Engeland. Deze weg moest natuurlijk vele rivieren en riviertjes oversteken b.v. in Rimburch de Worm. Daarbij waren ook brede rivieren als de Maas. Nu was daar een plaats, waar de rivier rustig stroomde en niet al te diep was. Op die plaats bouwden de Romeinen een stenen brug en bij die brug ontwikkelde zich een kleine vesting. Eerst zullen de Romeinen daar wel wat soldaten ter beveiliging van de brug hebben achtergelaten en reizigers zullen een pleisterplaats gevonden hebben bij deze oversteek van de Maas = Mosa Trajectum = Maastricht. Zo groeit een klein castellum, niet erg groot, maar toch al met eigen thermen (badhuis) en tempel, op de plaats waar tegenwoordig de Onze Lieve Vrouw ligt. In de vierde eeuw vlucht de bisschop van Tongeren, een eenvoudige monnik, Servatius, naar Maastricht, dat tot in de 8ste eeuw bisschopstad zal zijn. Servatius, een heilig man, sterft omstreeks 384 en wordt zoals dat bij de Romeinen gebruikelijk was, begraven buiten het Castellum langs de grote weg. In Maastricht bevond deze begraafplaats zich op de plaats waar nu het Vrijthof is. Het aantal mensen dat zijn graf bezocht, werd alsmaar groter. Men

kan zich voorstellen dat men daar een kapelletje boven zijn graf bouwt. In de Middeleeuwen zwelt de stroom bezoekers aan, er komen duizenden en nog eens duizenden pelgrims. Bij de Middeleeuwers leefde immers heel sterk het geloof in de verrijzenis van het lichaam. En als het lichaam van de eenvoudige gelovige al een tempel van God is, hoeveel te meer moest het lichaam van de Heiligen dan niet bewaard en vereerd worden. Zo ontstond boven 't graf van Servatius de basiliek van Sint Servaas. Over dat stuk geschiedenis van Maastricht gaat de lezing van Drs. Dijkman. Hij is Archeoloog bij de gemeente Maastricht, zodat hij zelf meegewerkt heeft aan opgravingen bij de Maas en in de Servaas. Hij zal er niet alleen over vertellen, maar hij zal ook met dia's laten zien hoe de archeoloog te werk gaat.

HET BELOOFT EEN HEEL APARTE LEZING TE WORDEN.

W.R.

VAN HET BESTUUR

Over de huisvesting van onze vereniging is nog niets definitiefs te melden. Op het ogenblik onderhandelen we met de Stichting Welzijn Landgraaf over het huren van een deel van het Wijkcentrum de Kleikoel. We zullen nog even geduld moeten hebben. Hopenlijk kunnen we per 1 oktober over een eigen home beschikken. Dat zal dan geen museum worden. Dat kunnen we voorlopig vergeten. Wel kan het een veilige bewaarplaats voor kostbaarheden uit Landgraaf worden. Let wel, met kostbaarheden bedoelen we niet dure dingen maar wel voorwerpen, die vertellen over de rijke historie van Landgraaf. En vanuit die bewaarplaats kunnen we dan tentoonstellingen inrichten, die we op meerdere plaatsen in de gemeente kunnen houden. Je kunt dan spreken over een mobiel museum. Ik hoop dat 't Bestuur en de Secties deze plannen in 't volgend bulletin kunnen uitwerken.

Op maandag 26 november zal de heer Theo Kutsch spreken over Herzogenrath. Tot 1816 was Herzogenrath verbonden met het land van Rode. Door handig manoevreren wisten de Pruisen toen Herzogenrath, Merksteien en nog een paar dorpjes Pruisisch te maken. Daarvoor was dit gebied, evenals onze streek Oostenrijks geweest en bestuurd vanuit Brussel. De heer Kutsch is jarenlang voorzitter geweest van "Diesseits, Jenseits", een vereniging, die goede contacten bevordert tussen de bevolking aan beide kanten van de grens.

DEZE LEZING VINDT OOK PLAATS IN HET CAFÉ BIJ SPORTHALHOEFVELD AAN DE BELVAUER IN NIEUWENHAGEN.

W.R.

EXCURSIE MAASTRICHT

Op zaterdag 8 september toog een groep van ongeveer 50 leden naar Maastricht.

Eerst werd een bezoek gebracht aan de Jezuitengrot in Kanne, bijzonder interessant. Begeleid door twee voortreffelijke gidsen sjouwden we 1½ uur lang door de koude gangen langs beelden, schilderijen en monumenten uit vele culturen. PRACHTIG !

Vervolgens reed de bus naar 't O.L.Vrouweplein. De kerk was niet goed te bezichtigen i.v.m. een trouwmis. Net toen wij aankwamen arriveerde het bruidje. Het bezoek aan de O.L.Vrouw kon dan ook maar kort duren. Maar buiten was op deze zaterdag Maastricht gevuld met duizenden bezoekers, zodat er een gezellige drukte was, waar iedereen zich een paar uur best vermaakte. Minder prettig verliep het bezoek aan de Servaas, waar we ondanks reservering niet binnen mochten en genoeg moesten nemen met de Schatkamer.

W.R.

OUDE MUURRESTEN AANGETROFFEN IN RIMBURG

Bij het uitschachten van grond achter de woning van de familie W.stootten de jongens Michel Peters en Mark Pötter op een grote hoeveelheid stenen. Toen iets dieper een muurwerk vrij kwam waarschuwden zij de heer J.Spierts uit Rimbürg, die op zijn beurt ondergetekende W.Beckers in kennis stelde. Samen hebben we op woensdag 11 juli '90 de restanten van het bouwwerk onderzocht.

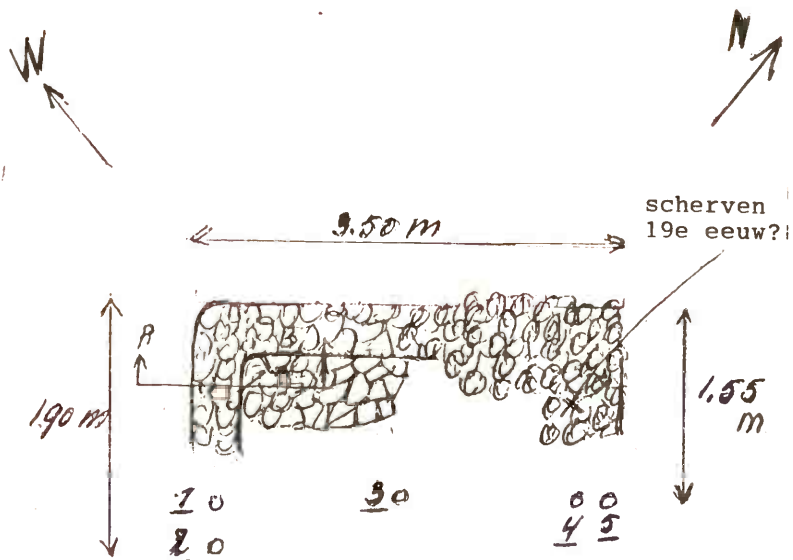
De losse stenen waren vermoedelijk afkomstig van het bovendeel van een eronder liggend muurwerk, maar door de een of andere oorzaak omgevallen. De stenen bestonden hoofdzakelijk uit rolstenen met afmetingen niet groter dan 15 x 10 x 5 cm. Deze stenen werden hier vroeger veelvuldig aan de oppervlakte aange-troffen.

Op 80 cm beneden het maaiveld kwam een 30 cm breed muurwerk vrij bestaande uit rolstenen en kalkspecie. Op 100 cm diepte werd aan de binnenzijde van de muur een vloer zichtbaar uit platte stenen en daartussen mortel. De muurresten zetten zich voort tot op een diepte van 125 cm. Gezien de hardheid van de specie leek het bouwwerk niet uit de Romeinse tijd te stammen

Aan de zuidzijde van het object werden tussen de los-liggende stenen een tiental aardewerkscherven aange-troffen. Laat Middeleeuws gedraaid en geglazuurd. Misschien een aanwijzing omtrent de ouderdom van het object.

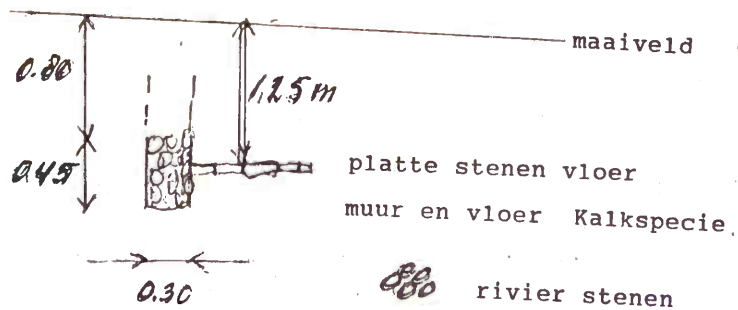
Hoever het fundament zich in westelijke richting voortzette was nog niet duidelijk. Ik heb nog een aantal boringen verricht met een handboor van 1.25 meter. Bij een aantal boringen stuitte ik hierbij op weerstand

Opmerkelijk was de grote hoeveelheid ijzeroxyde, die in de omringende klei te zien was. Het leek zelfs alsof iemand hier ooit spijkers had rondgestrooid.

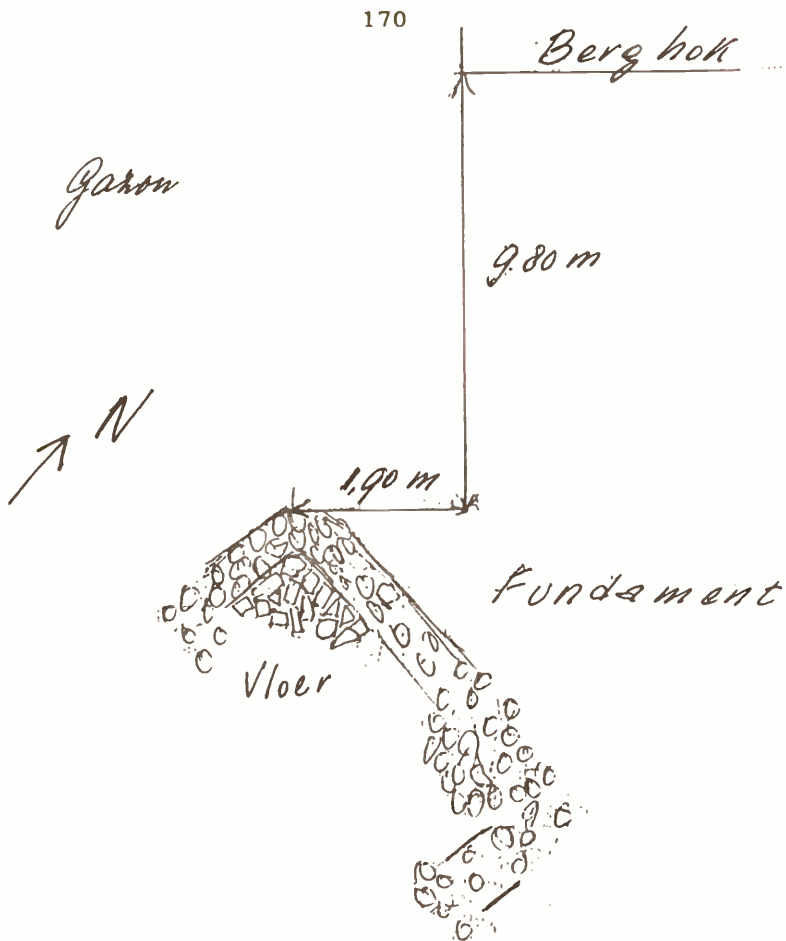

Boorgaten:

- 1 diepte 55 cm steen
- 2 diepte 50 cm steen
- 3 diepte 100 cm steen
- 4 diepte 125 cm klei
- 5 diepte 125 cm klei

doorsnede A-B.

Ondergetekende heeft de twee jongens verzocht het fundament verder te laten zitten. Daarvoor hebben zij een aantal wijzigingen moeten aanbrengen om de vijver te realiseren, die er niet minder mooi om is geworden.

Misschien wordt later bij een uitgebreider onderzoek duidelijk waartoe het bouwwerk gediend heeft en in welke tijd we het moeten plaatsen.

W.B.

Sektie Monumenten en Foto-film.

Onze avonden zijn de laatste tijd niet zo goed bezocht, dat komt waarschijnlijk omdat het Sektie-nieuws in het laatste Bulletin is geschreven onder de titel Foto-film en onze leden dachten; "Geen monumenten bijeenkomsten deze zomer en met Foto-film hebben we niets te maken". Dit is niet waar. Alles waar momenteel foto's of dia's van gemaakt worden valt onder de Sektie Monumenten.

Er is begonnen met het maken van enkele foto's van de Kakertshof want daar zijn ze begonnen met deze hof om te bouwen tot wooneenheden en we zijn gestart met het maken van dia's van bijzondere bomen in Landgraaf. Deze bomen worden uitgezocht en beschreven door dhr. van Dijck. We willen hiervan later een boekje samenstellen en een lezing met dia's. Ook willen we een serie filmpjes maken van ca. 10 minuten over Landgraaf zo'n soort; "Ontdek je plekje" Hiervoor hebben we hulp nodig van personen die ons attent maken op b.v. bijzondere plekjes en enkele details van (ook weer b.v.) zoals; deurkloppers, gevelversieringen, enz. De volgende bijeenkomst zullen we het daar eens over hebben en hierbij kan iedereen ons helpen.

Verder zoeken we personen die ons willen helpen met het administratiewerk wat bij het maken van dia's behoort zoals het nummeren, noteren van de onderwerpen, het inramen van de opnamen enz. Er is veel te doen en daar hebben we toch graag wat hulp bij. Wie wil en kan ons helpen. Ook diegene die alleen maar belangstelling heeft is welkom.

Kom eens naar onze bijeenkomst de 1ste maandag van de maand. We beginnen om 19.30 en we blijven voorlopig nog op de Kempkensweg nr.2.

DUS TOT MAANDAG 1 OKTOBER.

DE SUKERBAKKER.

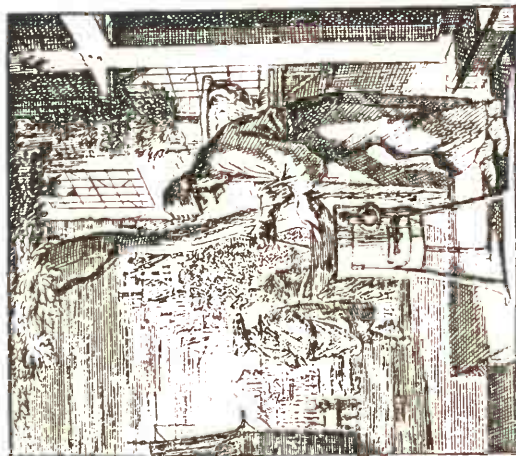
In Christus bloed Lag god'lyk zoet.

Die 't wrange zuur wil overwinnen,
 Moet met sterkwater niet beginnen,
 Maar suiker is het rechte zwaard:
 ó God! hoe hebt gy 't zuure leven
 Uw hoogste zoetheid ingegeven,
 En zo den grooten val herbaard.

DE APOTHEKER.

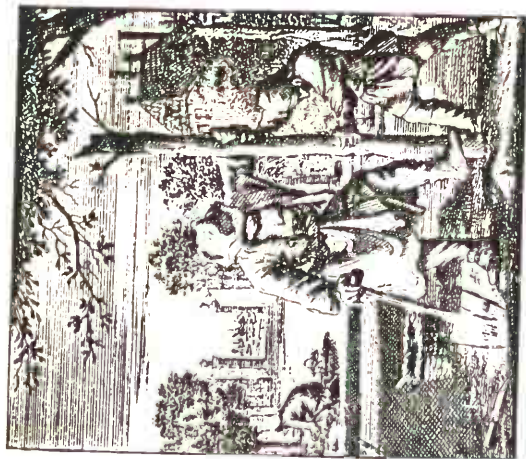
De drank van Christus bloed Is kost'lyk voor 't gemoed.

Gelyk het huis der artsony
 Voor 's lichaams kwaal en krankheid zy,
 Zo is, voor al die heil begeeren,
 Terwyl hun 't leed der ziele kwelt,
 Een winkel ryk'lyk toegesteld,
 Die word genoemd het Woord des Heeren.

DE HOVENIER.

De rechte gaarde is niet op aarde.

Het hof is van den mens bemind,
 Die daar zyn lust en uitvlucht vind;
 Doch in het fleurige moet hy scheiden:
 Hy is dan welbedacht en wys,
 Die zaait en plant in 't parady's,
 Daar 't leven eeuwig zal vermeiden.

DE MOLENAAR.

De hemel geeft, Wie vangt die heeft.

Staat iemants molen wol gedraaid,
 Zyn wieken worden wel bewraaid,
 En 't werk van nooddrufft word bedreeven.
 Wie deeld er aan genade mls,
 Die toegekeerd van herten is,
 Naar 't eeuwig onophoud'lyk geoven.

SEKTIE DIALEKT

Na een onmogelijk lange zomervakantie van 3 maanden valt het moeilijk om de draad weer op te vatten. Het is net als een te lange schoolvakantie, dan hebben de kinderen ook een hele poos nodig om er weer "in" te komen. Van mij mag die vakantietijd gerust gehalveerd worden; maar wie ben ik?

Laten we in ieder geval de lange winteravonden gebruiken om een sportje hoger op de dialektladder te klimmen. Heeft iedereen zijn vakantie-reisverhaal klaar?. Daar willen we dan op de volgende bijeenkomst graag van genieten!

Laten we ons ook eens in de typisch-Landgraafse dialektwoorden verdiepen. Dat papier en die pen zouden altijd klaar moeten liggen en dan meteen opschrijven, wat ons te binnen schiet doen?

Ook alle hulp van buitenaf is ons welkom.

D'r haan wool noa de kirmes goa
 De pöl wool mit goa.
 Doa kriet d'r haan zich inne bessemsjtek
 En sjleet de pöl op d'r bek.
 De pöl die gong 't zage:
 D'r haan hat mich gesjlaage.
 Woa is d'r haan?
 Hinger 't bakkes, kukekekuu!

Doa zoot ee epke op ut trepke
 Beij de oema aan de deur
 Ut hoaw ee luksjke in ut ruksjke
 En ut koet nit der veur.

BOMEN EN STRUIKEN IN HET LANDSCHAP

Veel woningen worden door de bewoners (eigenaars) opgesierd door het planten van bomen en/of struiken voor, achter of rondom het huis. In folders bestemd voor toeristen schermt de natuurvriendelijke gemeenschap (gemeente) trots met het aanwezige groen of het lommerrijke landschap of met beiden. Dit geeft dus wel aan dat boom en bos toonaangevend zijn in ons landschap.

Het verschil tussen een boom en een struik is niet in twee woorden verteld dus neem ik maar aan dat eenieder het verschil wel ziet. Geplant worden ze b.v. voor hun vruchten, hun bloemen, hun kleur, voor het maken van bouw materiaal of meubilair, voor omheining of voor brandhout. Ze bieden een bescherming tegen bodemerosie en dienen als begroeiing van de graften in de landerijen en we denken aan woonplaatsen van onze gevleugelde vrienden. Ook worden bomen geplant ter gelegenheid van bepaalde gebeurtenissen, als herinnering of dank. Verder plant men ze als aankleding van pleinen en het maken van lanen. Met het planten van de z.g. "Argus" boom (*Vitae Argus Wounvi*) wil b.v. het I.V.N. onder de aandacht brengen dat onze bestuurders het in ons dorp aanwezige groen dienen te onderhouden cq beschermen. Ter restauratie van oude gebouwen worden, met of zonder gelden van monumentenzorg, grote bedragen uitgegeven tot instandhouding. Dat oude bomen of bospartijen ook monumenten zijn wordt maar al te vlug over 't hoofd gezien. De "Juliana gedachtenisboom (ingang sporthal Baneberg) of de dorpslinden (Heigank) vielen aan uitbreidingsplannen ten offer en indien men de berichten mag geloven zullen gehele bosgedeelten ten onder gaan aan modernisering. Bomen zijn, evenals oude gebouwen, getuigen van een vroegere levensgemeenschap.

Alles uit het verleden behouden is uiteraard onmogelijk, maar laten we het wel met een "argus"-blik bekijken. Naast een modern bouwwerk van alle gemakken enz. voorzien is iets wat door de ouderdom is getekend en goed bewaard gebleven, voor de tourist aantrekkelijk en bewonderenswaardig.

Wie ziet niet met genoegen op naar een bloeiende

Vlier, Meidoorn of fruitboom? Na een koude winterperiode maken we maar wat graag een bloesemtocht langs bloeiende boomgaarden welke door diverse organisatie's (VVV, ANWB, enz) worden aanbevolen. De lente verandert in een korte tijdspanne alle kale takken in een bloeiende massa. Naast het frisse geuren van de bloesem heeft dit menig dichter of componist aangezet tot lyrische verzen. De uit het winterkwartier terug gekeerde vogels hebben hun stek wederom ingenomen, terwijl het bijenvolk met hoorbaar gezoem de een na de andere bloem met een bezoek vereert. Ongemerkt doen ze voor ons hun vruchtbaar werk en keren huiswaarts met honing en stuifmeel tot genoegen van de imker. Onze voorouders deden er verstandig aan om bij hun woonhuis (boerenhofstede) een z.g. "huisweide" aan te leggen en soms als bescherming van de voorgevel een Leipeerboom te plaatsen. Thans worden de betonfacaden modern beschilderd en/of van grafitie voorzien. De "huisweiden" met hun thans vergeten fruitsoorten welke naast direct gegeten, of bewaard of gedroogd of tot stroop verwerkt. Zelfs de schaduw werd gebruikt door het vee als een rustplaats in een warme zomer. Tussen de bomen werd een draad gespannen om de wekelijkse was te drogen terwijl het gras werd gebruikt om de was te bleken. Ook gebeurde het dat een huisweide welwillend ter beschikking gesteld werd voor het organiseren van een "weidefeest". Dit meestal met een financieel doel waarvoor de organisatie zich geroepen voelde. (Parochie of Muziekvereniging) Buiten de weidefeesten had bijna iedere wijk of gehucht zijn "trefpunt voor de jeugdigen". Meestal, zonder een vaste regel, was dit nabij een boom of wegwijk op de hoek van de straat. De nieuwtjes kwamen hier het eerst ter sprake en de ondeugende spelletjes werden er op touw gezet. Velen onder ons herinneren zich nog de bewuste boom of plaats die als verzamelpunt diende.

Soms ook staan twee gedenktekens samen in het veld b.v. een oude Linde met daaronder een veldkruis. Zijn beiden geen waardig monument en sieraad in ons landschap? (Scherpenseelermolenweg). Indien beiden konden vertellen, welke interessante maar ook welke treurige verhalen zouden we dan moeten aanhoren.

Is het kruis niet de Roomse vervanger voor de rechtspraak onder de Lindeboom of de wegwijzer bij

de kruisende veldwegen.

In de folklore speelt de boom eveneens een grote rol, b.v. schutters onder de schietboom.

Nabij de Hoeve en vroegere café "Speck" in de Groenstraat is nog een "Schietboom" in een boom langs de weg bevestigd. Een overblijfsel van de Schutters-Broederschap "St. Sebastianus" uit Eygelshoven. Bij het periodieke prijsschieten hadden de schutters het doelwit juist tegenover het café zodat het een en ander samen kon gaan. Er werd praktisch vanaf de straat geschoten.

Het zijn eveneens de Schutters die door middel van een boom aangeven waar de nieuwe schutterskoning is gehuisvest.

De Meijongens doen dit bij de woning van de gekozen "Mei-koningin" met de Mei-den. Het traditionele stelen van de mei-den behoort bij het gehele spel. Uit het voorgaande valt op te maken dat de boom ongemerkt toch met ons hele doen en laten iets uitstaande heeft.

Vanaf de wieg (uit twijgen) tot de doodskist (planken). In de tussenliggende tijd maken we dankbaar gebruik van de diverse houtsoorten (meubilair), al zal bij het vellen van een boom of het rooien van struiken een stuk leven verloren gaan.

Het zijn de vogels die in de bomen nestelen omdat hier het nodige voedsel, in de vorm van kevers of dergelijke te vinden is. Voor het grotere wild is het struikgewas een ideale schuilplaats, terwijl de vlinders beiden bezoeken.

Met iedere boom of struik die verdwijnt zonder vervanging zal een deel der dieren het leven ontnomen worden. Een klimrek vervangt wel de boom voor de jeugd, maar meikevers komen er niet in voor.

Ongeacht dat we leven in een tijd dat men nuchter en rationeel dient te werken, blijkt dat de natuurlijke bescherming van het landschap door onze voorouders aangelegd niet nutteloos was. Nu de waarde-loze obstakels, in de vorm van begroeide graften, door de moderne ploegmethoden zijn verwijderd, blijkt de bodemerose de kop op te steken. Hieruit mag men concluderen dat de bomen en struiken hun dienst deden als natuurlijke bescherming, ongeacht de verfraaiing van het landschap.

Plant men in de tegenwoordige tijd nieuwe bomen dan kijkt men veelal naar een soort welke zo min mogelijk onderhoud of in het najaar blader afval geeft. Dientengevolge ziet men de meestuiteenlopende coniferen soorten die de inheemse blader bomen of struiken naar de achtergrond verdrukken.

In het huidige milieu-tijdperk wordt het groen in het landschap met grote letters geschreven en overal als noodzakelijk aanbevolen.

Milieu-bewust waren ook alle programma's der gemeenteraads kandidaten of groeperingen.

Dus.....als belofte ook schuld maakt, dan blijft het Eikenbos ongeschonden.

Of wordt het toch een verbindingsweg met "De Bies"?

De artikeltjes in de bulletins over omheining, deuren en ramen, of bomen en struiken zijn geen hoogstandjes. Laat ze echter dienen om de meer bekenden op een of ander gebied te bewegen hun wetenschap aan anderen door te geven.

Zij die geen onderwerp weten, vrage het aan de redactie.

ha.er.

Went gidderinne wus,
 wat gidderinne zeët
 aan gidderinne,
 uëver gidderinne,
 dan zów nieëmes mieë
 kalle mit ieëmes.

JEZUITENBERG

Op zaterdag 6 september hield de Heemkundevereniging haar najaarsexkursie naar Maastricht.

Jammer genoeg konden enkele activiteiten buiten de schuld van degene, die dit georganiseerd hadden niet doorgaan.

De plus minus 50 deelnemers(sters) zijn toch, naar mijn mening, aan hun trekken gekomen.

Hoogtepunt van deze dag vormde het bezoek aan de Jezuitenbergruïne. Even buiten Maastricht gelegen, vlakbij de grens met België, richting Canne. De ontginning van deze groeve, die deel uitmaakt van de Fallenberg-groeve in de Cannerberg vond plaats tussen 1704 en 1880, toen de mergel gebruikt werd als bouwsteen. Dank zij de paters Jezuiten bevindt zich in het gangenstelsel een van de mooiste bewerkte kalksteengroeve ter wereld.

Tussen 1860 en 1960 trokken de scholastieken en theologanten van de Jezuitenorde op hun vrije woensdagmiddag de groeve in om er o.a. ontspanning te zoeken na hun studie. Naast de vele interessante studies en publikaties, die door hen werden uitgevoerd, maakten zij er plattegronden en talloze tekeningen in houtskool en in kleur. Verder hakten zij een groot aantal reliëfs en beelden in de mergelwand.

Gevleugelde stieren, het Alhambra compleet met fontein, vijver en een groot karpel met spreuken, Christus na Boeddha, het hoofd van Ramses, een compleet kerkinterieur, olifant, mosasaurus, talloze uitbeeldingen uit sprookjes, het wapen van de Habsburgers, enz. enz.

Het schilderwerk werd uitgevoerd met een soort glaswaterverf. Ook bevindt er zich een werkplaats met gereedschappen van vroeger om de mergelblokken uit te zagen. Verder is er een ruimte waarin vitrines met fossielen. In een aantal uitgehouwen nissen stonden "stroop"dozen waarin persoonlijke zaken beschermd tegen vocht bewaard werden. Want de luchtvochtigheid is ongeveer 90 tot 98%. De temperatuur bedraagt circa 8 gr.C. De voorbije zomer was dit hoger waardoor het aantal vleermuizen dat zich in de groeve pleegt op te houden terugliep van 30 naar 13 exemplaren.

ALGEMEEN

De kalk in de groeve is zachter dan op andere plaatsen in Limburg b.v. Sibbe.

Voor 1m³ mergel moet men thans plus minus f.1500,-- neertellen. De diepte van de groeve bedraagt 35 m en het gangenstelsel is 18 km lang. In 1904 werd in de groeve veel door concurrenten vernield. Door het graven van het Albertkanaal is de grondwater-spiegel 9 meter gedaald. In 1969 zijn de Jezuïten naar Amsterdam vertrokken en werd de groeve eigendom van een stichting. Vijf gidsen staan ter beschikking om geselecteerde gezelschappen rond te leiden

TERZIJDE

De buurman van de groeve vormt een onderdeel van de Navo strijdkrachten. De zware deuren aan de ingang doen niets goeds omtrent de inhoud van het depot vermoeden. Volgens informatie bevindt zich hier ook een radarstation, die o.a. verbinding hebben met de Awacs vliegtuigen. Een grote intrekkende ventilator moet voor de nodige luchtverversing zorgen. Boven op de berg worden druiven geteeld waarvan wijn gemaakt wordt.

W.B.
